

Menyoroti Dua Tradisi Pemujaan Laut di Sarawak: *Semah* dan *Kaul*

Analysing the two Sea Worship Ceremonies in Sarawak: The *Semah* and *Kaul*

PAN HUI, CHONG SHIN & REMMY GEDAT

ABSTRAK

Makalah ini membincangkan dua tradisi tradisional masyarakat pesisir pantai di Sarawak. Kedua-dua tradisi ini, iaitu semah dan kaul merupakan suatu upacara pemujaan laut yang masing-masing diadakan oleh suku Melayu dan Melanau. Tujuan upacara ini dianjurkan adalah untuk meminta perlindungan daripada kuasa atau semangat laut agar jauh daripada wabak penyakit, malapetaka dan murah rezeki. Sesungguhnya kedua-dua suku ini sangat terkenal dengan upacara pemujaan laut kerana mereka merupakan penghuni yang bergantung kepada laut untuk kehidupan. Justeru kerana kini semah telah hampir punah dalam kalangan suku Melayu, maka makalah ini menyoroti hasil kajian Harrisson (1950) tentang semah oleh suku Melayu di Pulau Satang dan Pulau Talang-Talang. Ini disusuli dengan kupasan upacara kaul Melanau dengan data yang dikumpulkan oleh penulis. Di akhir makalah, satu perbandingan telah dibuat untuk mengenal pasti perbezaan dan persamaan kedua-dua upacara ini. Hasil analisis mendapati bahawa kedua-dua upacara ini memaparkan perbezaan yang nyata, namun sifat asasnya tidak jauh berbeza, misalnya kedua-dua upacara ini diketuai oleh ketua upacara atau dukun, menggunakan sesajen, membacakan mantera, menyembah semangat atau kuasa di laut dan sebagainya. Kajian ini juga telah menunjukkan bahawa pengamalan sesuatu kebudayaan amat berkait rapat dengan lingkungan persekitaran dan hubungan ini telah menjadi sebahagian daripada warisan kebudayaan mereka.

Kata kunci: Semah; kaul; Melayu; Melanau; pemujaan laut

ABSTRACT

This article discusses two traditional ceremonies on the coast of Sarawak. The Semah and Kaul are two worshipping ceremonies practiced by the Malay and Melanau people in coastal Sarawak. The aim of the ceremonies held is in order to secure protection from the power or the spirit of the sea in averting diseases, disasters and to procure prosperity. These two ethnicities in Sarawak are well known for their sea worshipping ceremonies because they rely on the sea for sustenance. Nowadays however, the semah ceremony is almost forgotten by the Malays, thus this paper shall follow the findings of Harrisson (1950) regarding the practise of semah amongst the Malays of Satang and Talang-Talang islands. This is followed by an elaboration of the kaul ceremony of the Melanau which is wholly based upon the data collected by the writers. At the end of the article comparisons shall be made between the two ceremonies. The result of the analysis finds that both of these ceremonies share some basic characteristics albeit with external differences. For example the two ceremonies are headed by a shaman, uses sesajen, recitation of incantations, worshipping of the force at Sea etc. This study had also found that the practise of a certain culture is closely connected to the environment and this relation has become part of their cultural heritage.

Keywords: Semah; kaul; Melayu; Melanau; sea-worship ceremony

PENDAHULUAN

Daripada segi kedudukan geografi, Alam Melayu terbina daripada ribuan pulau-pulau bersaiz besar dan kecil. Justeru kerana masyarakat Nusantara dikelilingi oleh laut maka aktiviti pemujaan laut diamalkan oleh masyarakat di kawasan pesisir pantai. Contohnya dilaporkan wujud Puja Pantai di Pulau Ketam, Selangor; di Bachok Kelantan, aktiviti Puja Pantai diadakan sekali dalam setiap empat hingga tujuh tahun; di Beserah, Pahang upacara Puja Laut

dilakukan dengan menyembelih kerbau balar untuk pemujaan; begitu juga dengan di Terengganu, kepala kerbau akan diletakkan di atas batu di pantai (Awang & Jeniri 2011). Di Sarawak, juga terdapat upacara yang seumpama. Makalah ini memperkenalkan dua upacara pemujaan laut, iaitu *semah* oleh suku Melayu, dan *kaul* oleh suku Melanau¹. Frasa “upacara pemujaan laut” ini secara kolokial bermaksud mengadakan aktiviti menyembah “semangat” laut untuk mendapatkan perlindungan. Antara bentuk perlindungan yang diminta seperti